

Рольська Роксолана Вікторівна

Шаран Лариса Олександрівна,
кандидат технічних наук, доцент

Бондар Наталя Петрівна,
кандидат технічних наук, доцент

Губеня В'ячеслав Олександрович,
кандидат технічних наук, доцент

Національний університет харчових технологій, м. Київ,
Україна

Національний університет харчових технологій, м. Київ,
Україна, e-mail: Larisharan@ukr.net

Національний
університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Національний університет харчових технологій, м. Київ,
Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У ГОТЕЛІ СІМЕЙНОГО ТИПУ

Мета. Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження спеціалізованих пакетів із реабілітаційними послугами для дітей, які мають особливі потреби у закладі гостинності сімейного типу. Адаже статистика свідчить, що за останні роки в Україні та світі кількість випадків аутизму зростає.

Методика. В якості методичної основи даної роботи виступають роботи вітчизняних та закордонних науковців у сфері інклюзії, наукова періодика, ресурси мережі Інтернет. В методику входять статистичні дані Державної служби статистики України та ін., де відображено поширеність психофізичних захворювань та їх чисельність. Методика також включає роботи іноземних науковців про доведеність дієвості спеціальної дієти.

Результати. У результаті досліджень було проаналізовано світовий досвід щодо впровадження в Україні комфортних умов для реабілітації, а також відпочинку в закладах розміщення сімейного типу дітей з особливими потребами. Виявлено, що у нашій державі ще немає досвіду впровадження таких послуг у готелях. Було розроблено спеціалізовані послуги для дітей, які можуть бути реалізовані в інноваційному закладі розміщення. Результати допоможуть зрушити з місця проблему ефективної спеціалізованої реабілітації дітей з аутизмом у поєднанні з якісним відпочинком.

Наукова новизна. Визначено необхідність впровадження послуг для реабілітації дітей з особливостями розвитку. Систематизовано світовий досвід щодо впровадження в Україні комфортних умов для відпочинку та реабілітації у готельних комплексах дітей з аутизмом із аналізом наявних методів на можливість їхнього застосування в розвитку готельного бізнесу. Наведено спеціалізовані послуги, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності закладу, а також дадуть змогу сім'ям з особливими дітьми якісно подорожувати, відпочивати та оздоровлюватись.

Практична значимість. Висвітлення проблеми надання спеціалізованих реабілітаційних послуг для дітей в Україні та розроблення практичних шляхів її вирішення покращить ситуацію на готельному ринку країни. Надалі розроблятимуться пакети послуг, які можуть застосовуватися у закладах гостинності спеціалістами для роботи з особливими дітьми. Це призведе до розробки оздоровчих програм для дітей, що передбачатимуть заняття зі спеціально підготовленим персоналом, тоді як батьки зможуть присвятити вільний час відпочинку на природі. Впровадження таких послуг сприятиме підвищенню свідомості суспільства, а також розвитку інклюзії.

Ключові слова: готель сімейного типу, спеціалізовані послуги, реабілітація, діти з особливими потребами.

УДК 649

Рольская Роксолана Викторовна

Шаран Лариса Александровна,
кандидат технических наук, доцент

Бондарь Наталия Петровна,
кандидат технических наук, доцент

Губеня Вячеслав Александрович,
кандидат технических наук, доцент

Национальный
университет пищевых технологий, г. Киев, Украина

Национальный университет пищевых технологий, г. Киев,
Украина, e-mail: Larisharan@ukr.net

Национальный университет пищевых технологий, г. Киев,
Украина

Национальный университет пищевых технологий, г. Киев,
Украина

ВНЕДРЕНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ РЕАБИЛИТАЦИОННЫХ УСЛУГ В ОТЕЛЕ СЕМЕЙНОГО ТИПА

Цель. Целью статьи является обоснование целесообразности внедрения специализированных пакетов с реабилитационными услугами для детей, имеющих особые потребности в заведении гостеприимства семейного типа. Ведь статистика свидетельствует, что за последние годы в Украине и мире количество случаев аутизма возрастает.

Методика. В качестве методической основы данной работы выступают работы отечественных и зарубежных ученых в сфере инклюзии, научная периодика, ресурсы сети Интернет. В методику входят статистические данные Государственной службы статистики Украины и др., где отражено распространенность психофизических заболеваний и их численность. Методика также включает работы иностранных ученых о доказанности действенности специальной диеты.

Результаты. В результате исследований был проанализирован мировой опыт относительно внедрения в Украине комфортных условий для реабилитации, а также отдыха в заведениях размещения семейного типа детей с особыми потребностями. Выявлено, что в нашем государстве еще нет опыта внедрения таких услуг в гостиницах. Был разработан специализированные услуги для детей, которые могут быть реализованы в инновационном учреждении размещения. Результаты помогут сдвинуть с места проблему эффективной специализированной реабилитации детей с аутизмом в сочетании с качественным отдыхом.

Научная новизна. Определена необходимость внедрения услуг для реабилитации детей с особенностями развития. Систематизированы мировой опыт относительно внедрения в Украине комфортных условий для отдыха и реабилитации в гостиничных комплексах детей с аутизмом с анализом имеющихся методов на возможность их применения в развитии гостиничного бизнеса. Приведены специализированные услуги, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности заведения, а также позволят семьям с особыми детьми качественно путешествовать, отдыхать и оздоравливаться.

Практическая значимость. Освещение проблемы предоставления специализированных реабилитационных услуг для детей в Украине и разработки практических путей ее решения улучшит ситуацию на гостиничном рынке страны. В дальнейшем будут разрабатываться пакеты услуг, которые могут применяться в учреждениях гостеприимства специалистами для работы с особыми детьми. Это приведет к разработке оздоровительных программ для детей, предусматривающие занятия по специально подготовленным персоналом, тогда как родители смогут посвятить свободное время отдыха на природе. Внедрение таких услуг будет способствовать повышению сознания общества, а также развитию инклюзии.

Ключевые слова: гостиница семейного типа, специализированные услуги, реабилитация, дети с особыми потребностями.

UDC 649

Rol's'ka Roksolana Viktorovna
Sharan Larisa Aleksandrovna,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Bondar Natalya Petrovna,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Gubenya Vyacheslav Aleksandrovich,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine, e-mail: Larisharan@ukr.net
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine
National University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine

INTRODUCTION OF SPECIALIZED REHABILITATION SERVICES IN THE FAMILY TYPE HOTEL

Purpose. The purpose of the article is to justify the feasibility of introducing specialized packages with rehabilitation services for children with special needs in a family-type hospitality establishment. Indeed, statistics show that in recent years in Ukraine and the world the number of cases of autism is increasing.

Methodology. The methodological basis of this work is the work of domestic and foreign scientists in the field of inclusion, scientific periodicals, Internet resources. The methodology includes statistical data of the State Statistics Service of Ukraine and others, which reflect the prevalence of psychophysical diseases and their number. The methodology also includes the work of foreign scientists on the evidence of the effectiveness of a special diet.

Results. As a result of the research, world experience was analyzed regarding the introduction in Ukraine of comfortable conditions for rehabilitation, as well as relaxation in institutions for placement of family-type children with special needs. It was revealed that in our country there is no experience in introducing such services in hotels. Specialized services for children have been developed that can be implemented in an innovative placement institution. The results will help move the problem of effective specialized rehabilitation of children with autism in combination with quality rest.

Scientific novelty. The necessity of introducing services for the rehabilitation of children with developmental disabilities is identified. The world experience is systematized regarding the introduction of comfortable conditions for rest and rehabilitation in hotel complexes of children with autism in Ukraine with an analysis of the available methods for the possibility of their application in the development of the hotel business. Specialized services are provided that will enhance the institution's competitiveness, as well as allow families with special children to travel, relax and improve their health.

Practical significance. Coverage of the problem of providing specialized rehabilitation services for children in Ukraine and the development of practical ways to solve it will improve the situation in the hotel market of the country. In the future, packages of services that can be used in hospitals by specialists for working with special children will be developed. This will lead to the development of wellness programs for children, involving classes

by specially trained personnel, while parents will be able to devote their free time to outdoor recreation. The introduction of such services will help to increase public awareness, as well as the development of inclusion.

Keywords: family-type hotel, specialized services, rehabilitation, children with special needs.

Постановка проблеми. У сучасному світі набирає актуальності проблема щодо задоволення потреб дітей з будь-якими особливостями розвитку і формування усіх можливих умов для забезпечення їх комфортної життєдіяльності. Однак, сфера гостинності відстає у цьому плані – на сьогодні в Україні відсутні готелі, які можуть надавати спеціалізовані послуги дітям з особливими потребами та послуги з розміщення їх сім'ям. Особливу увагу варто приділити дітям з аутизмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розладів аутистичного спектру у світовому та українському суспільстві досліджується вже давно. Багато закордонних та українських науковців, таких як Д. І. Шульженко, Ф. Аппе, М. М. Люблінг, Т. Пітерс, С. Барон-Коев, Є. Р. Баєнська, О. С. Нікольська, К. С. Лебединська, а також інші й досі займаються вивченням аутизму. Останні два сторіччя налічують велику кількість досліджень різного спрямування на дану тему [1, 2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Статистика свідчить, що за останні роки в Україні та світі кількість випадків аутизму зростає. Отже, з кожним роком стає все більше дітей, які мають цей розлад. Така поширеність викликає питання про забезпечення комфортних умов для відпочинку та реабілітації особливих дітей.

Такі діти замкнуті в собі і почувають себе краще, коли поряд з ними є знайомі люди – їх сім'я. А батькам, в свою чергу, зазвичай важко розлучатися із дитиною-аутистом. Такі сім'ї надають перевагу проводити свій вільний час вдома або недалеко від нього. Тому ми пропонуємо впровадити послуги з реабілітації особливих дітей у готель сімейного типу. Таким чином сім'я зможе повноцінно відпочити та оздоровитись, а особлива дитина додатково отримає необхідний їй догляд, реабілітацію та соціалізацію.

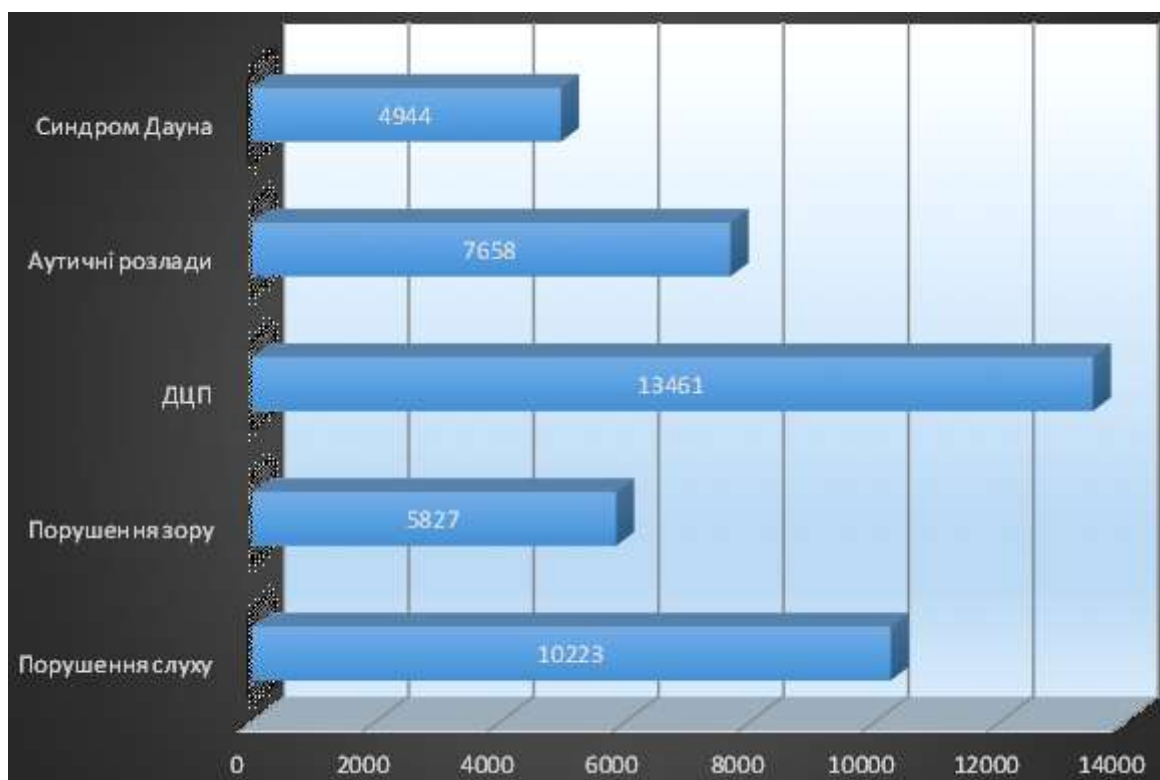
Постановка завдання. Завдання даної роботи полягає у аналізі, порівнянні та синтезі матеріалів щодо проблеми дослідження. Необхідно інтерпретувати отримані результати і базуючись на них розробити спеціалізовані послуги для дітей з аутизмом.

Виклад основного матеріалу. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, існує від 93 мільйонів до 150 мільйонів дітей з обмеженими можливостями по всьому світу. Щороку більш ніж 400 дітей при народженні отримують діагноз «синдром Дауна» і станом на 2018 рік в Україні офіційно було зареєстровано більше ніж 15 тисяч людей, які мають даний синдром. Дитячий церебральний параліч мають понад 20 тисяч дітей. При цьому у 7% дітей в Україні є гіперактивність та синдром дефіциту уваги. Такі цифри показує офіційна статистика, що не може повністю відобразити реальну ситуацію, насправді ці дані значно вищі [3]. Повного статистичного державного обліку дітей з особливостями психофізичного розвитку немає. Причини наступні: міжвідомчі бар'єри, відсутність категоріальної класифікації, різні підходи до обліку, небажання батьків визнавати, що в їхньої дитини є порушення розвитку. Зважаючи на ці фактори, в Україні облік дітей з вадами психофізичного розвитку ведеться дещо поверхово. В статистиці враховуються тільки ті діти, які стоять на обліку в лікарні. Офіційний облік дітей з вадами психофізичного розвитку в Україні наступний:

- 1,5 % дитячої популяції (за даними Центру медичної статистики МОЗ України (рис. 1.) [4]);
- 12,2 % (за даними регіональних психолого-медико-педагогічних консультацій, станом на 2014 р.) [5].

Аналізуючи рис. 1.1. можна побачити, що найбільше дітей страждає дитячим церебральним паралічем – 13461. У 45% випадків хвороба проявляється у спастичній формі – веде до повного або часткового паралічу кінцівок. Серед усіх дітей з порушеннями слуху 9297 – діти з повною чи частковою глухотою, інші – діти зі зниженим слухом. Всього у 2018 році в Україні налічувалось 10223 дитини з вадами слуху. 5827 дітей з порушеннями зору було зафіксовано. Серед цих дітей 396 є повністю незрячими, а 761 мають часткову сліпоту. В Україні щорічно фіксуються 400-450 випадків синдрому

Дауна у дітей у віці до 1 року. У 2018 р. таких дітей налічувалось близько 4944. Зареєстровані розлади аутистичного спектру охоплювали 7658 дітей. Згідно досліджень, існує актуальна проблема постановки вчасного та правильного діагнозу.

Рис. 1. Чисельність психофізичних захворювань у дітей віком до 16 років в Україні станом на 2018 рік

Великою проблемою сьогодення є поширення аутизму, а також відсутність у сучасних вітчизняних закладах розміщення спеціалізованих послуг для комфорту батьків та дітей з особливими потребами. Станом на 2018 рік в Україні офіційно зареєстровано понад 7,5 тисяч дітей, що мають діагноз «дитячий аутизм». Тобто, це майже 14 дітей на 100 тис. населення до 18 років.

Засновник фонду «Дитина з майбутнім», консул «Аутизм Європа» Інна Сергієнко зазначає, що «Реальні цифри – понад 75 тисяч дітей в Україні. І ці показники корелюються із світовою статистикою – понад 1% дітей (від загальної кількості у державі) мають аутистичний розлад. Українські батьки, які мають дітей з аутизмом, не доходять до неврологів, стикаючись у суспільстві зі стигмою. Навіть ті, які знають про цей діагноз у своєї дитини, не хочуть ставати на облік до неврологів. Тому офіційна статистика щодо показників дитячого аутизму в Україні – недійсна» [6].

В офіційній медицині немає хвороби, що має назву «аутизм». Спеціалісти зазначають, що у хвороби є початок і закінчення, тому не варто називати аутизм хворобою, бо він передбачає постійний стан. Найвдаліша назва цього стану – це розлад аутистичного спектру (далі РАС). «Це – психічне порушення із аномальною поведінкою і труднощами в соціальній взаємодії. Існує багато підтипів, на які найбільше впливає поєднання генетичних та екологічних факторів. До них входять синдром Каннера, синдром Аспергера, синдром Ретта, атипичний аутизм та дитячий дезінтегративний розлад» [7].

У вихованні дитини з аутизмом є чимало випробувань, але поїздка у відпустку не повинна бути одним із них. Нині все більше готелів прагнуть надати сім'ям з дітьми-аутистами розслаблюючий, безпечний та інклюзивний відпочинок, з підготовленим персоналом, спеціально обладнаними приміщеннями, особливими варіантами харчування

та зручностями в номерах, щоб перетворити подорожі на приємне і корисне проведення часу, а не на випробування на міцність.

Світовий досвід випереджає Україну в плані забезпечення комфортних умов для відпочинку та реабілітації дітей з аутизмом та їхніх сімей. В Україні таких закладів поки взагалі немає. Але й закладів готельно-ресторанного господарства в інших країнах, які надають відповідні послуги для сімей з особливими дітьми відносно мало. Наприклад, на островах Теркс і Кайкос, а також Ямаїці уже діють пляжні курорти для сімей з аутичними дітьми, а в Домініканській республіці, Флориді, Джефферсонвіллі та Торонто є готелі різних типів з такою спеціалізацією. Це одні з найвідоміших та найкращих так званих «autism-friendly» закладів розміщення у світі.

Термін «autism-friendly» означає, що в готелі є певні послуги або пакети послуг для дітей або дорослих людей з РАС. Тобто, сім'я або один із батьків може приїхати на відпочинок або у відрядження і взяти з собою аутичну дитину, не переймаючись за її дозвілля, харчування, соціалізацію чи реабілітацію. Це дуже актуально для батьків, які не хочуть розділяти роботу і спілкування зі своїми особливими дітьми. Це не вузькоспеціалізовані готелі, в них можуть зупинятись різні категорії населення.

Як правило, життєвий шлях сімей з особливими дітьми є емоційний та фінансово складним. Такі сім'ї переживають безліч емоцій при підтвердженні діагнозу, включаючи гнів, відчай і заперечення. Згодом приходить визнання, і тоді сім'я зосереджується на тому, щоб почати процес допомоги дитині з аутизмом у розкритті її повного потенціалу.

Більшість людей уже готові прийняти таких дітей і сприяти їх успішному зростанню та становленню як особистості: створюються приватні садочки, школи, центри реабілітації, різноманітні розвиваючі програми для дітей та тренінги для батьків. Однак, ще досі в Україні нема жодного спеціалізованого готелю, в якому б надавалися послуги для дітей з РАС та їхніх сімей. В Україні сім'ї з аутичними дітьми також прагнуть відпочивати, а натомість вимушені вдовольнятися стандартними пакетами послуг, які не передбачають догляд за особливими дітьми. Та найчастіше вони взагалі не зупиняються в готелях, щоб не привертати зайвої уваги. Необхідно змінити дану тенденцію і зробити відпочинок для батьків та реабілітацію для дітей з аутизмом перспективним напрямком розвитку сімейного відпочинку. Для вирішення цієї проблеми ми пропонуємо розробити та впровадити спеціальні реабілітаційні послуги для особливих дітей в готелі. Тоді все буде направлено на комфорт та розвиток дитини і відпочинок батьків: групові та індивідуальні розвиваючі заняття, послуги психолога, масажиста, зал для реабілітаційних занять, спеціальне планування та особливості інтер'єру номерів, здорове харчування, різноманітні пакети послуг тощо.

Рис. 2. Основні переваги готелю сімейного типу

Готель сімейного типу (рис. 2) є найбільш доцільним варіантом для впровадження спеціалізованих послуг для дітей з аутизмом, адже такі діти зазвичай більшість часу проводять у сім'ї і складно переживають зміну обстановки, розставання з рідними. Тому сімейні подорожі – це саме те, що потрібно для відпочинку та реабілітації сім'ям з особливими дітьми. Зважаючи на усі труднощі, сім'ї з особливими дітьми заслуговують на повноцінний відпочинок, де батьки зможуть набратися досвіду по догляду за дитиною-аутистом і на деякий час, перекинувши свої щоденні трудові завдання на плечі спеціалістів, розслабитись. А дитина з аутизмом, натомість, потрапить у коло дітей зі схожими особливостями розвитку, де зможе в більшій мірі розкрити свої навички, соціалізуватися. Висококваліфіковані працівники в готелі допоможуть в цьому, а також у високоякісній реабілітації дитини. В такому готелі все буде направлено на комфорт та розвиток дитини і відпочинок батьків: групові та індивідуальні розвиваючі заняття, послуги психолога, масажиста, зал для реабілітаційних занять, екскурсійні маршрути, спеціальне планування та особливості інтер'єру номерів, великий акваріум, здорове харчування, різноманітні пакети послуг тощо.

У готелі сімейного типу послуги для дітей з РАС будуть представлені наступними позиціями:

- Спеціально розроблене безглютенове та безказеїнове меню. Доведено, що глютен та казеїн, які є в молочних та деяких злакових продуктах не повністю розкладаються у дітей-аутистів [8, 9]. Замість того, щоб засвоїтись, ці білки проникають у кров і діють, як ендорфіни. Як наслідок, з'являється дивна поведінка, гіперактивність, агресія і залежність від даних продуктів. Тому в нашому меню будуть відсутні страви чи вироби, що містять глютен та молочні продукти, натомість асортимент буде різноманітним, яскравим та не менш смачним за традиційний.

- Чайна карта з карпатськими оздоровчими чаями допоможе покращити імунітет.

- Пристрій для релаксу в кожному номері, три функції: нічник з різними кольорами; випромінювач білого шуму для швидкого заспокоєння; дифузор для ефірних олій.

- Заняття з дефектологом. Педагог допоможе визначити походження дефекту та виявити причинно-наслідкові зв'язки у розвитку психічних функцій дитини.

- Послуги ігрової кімнати зі спеціально підготовленими вихователями включатимуть дозвілля протягом певного часу і групові заняття з логопедом та психологом.

- Зал для занять адаптивною фізичною реабілітацією. Заняття в залі – важливий компонент реабілітації при різних порушеннях розвитку.

- Послуги масажного кабінету для покращення кровообігу, лімфообігу, а також обмінних процесів у м'язах, суглобах та тканинах, які їх оточують.

- Послуги магнітотерапії, ефективно впливають на зниження емоційного напруження та трофіку тканин, нормалізує сон, поліпшує кровообіг тощо.

- Арт-кабінет для занять творчістю, в якому діти та спеціалісти займатимуться арт-терапією, малюванням, музичною терапією, заняттями з ритміки.

Вище представлені послуги є основними, та не єдиними можливими. Окрім цих послуг, можуть надаватися послуги нутриціолога, який за результатами аналізів підбере оптимальний раціон харчування. Інтер'єр номерів максимально екологічний, меблі – ергономічні, без гострих кутів. Постільна білизна має оброблятися натуральними засобами без запаху.

Висновки. Як показує світовий досвід, autism-friendly готелі, що надають послуги чи пакети послуг для дітей з аутизмом, користуються популярністю, адже наразі вибір таких готелів обмежений, тоді як попит зростає. Таким чином, впровадження спеціалізованих реабілітаційних послуг для дітей з аутизмом у сімейних готелях є важливим та перспективним кроком у розвитку індустрії гостинності в Україні та світі.

Список використаних джерел:

1. Лебединська К.С., Никольская О.С. Диагностика раннего детского аутизма / К.С.Лебединская, О.С.Никольская. – М.: Просвещение, 1991.
2. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей / Д.І.Шульженко // Монографія. – К., 2009. – 385 с.

3. В Україні зростає кількість дітей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/health/mamaclub/>
4. Центр медичної статистики МОЗ України. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>
5. Запровадження інклюзивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/svtovod/ss-40191081>
6. В Україні відсутня достовірна статистика щодо показників аутистичних розладів у дітей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>
7. Діагноз країні: що таке аутизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://platfor.ma/topic/>
8. Безглютенові дієти корисні для багатьох – не тільки для пацієнтів з целиакією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://russian.mercola.com/>
9. Дієтичне втручання без глютену та казеїну в умовах аутичного спектру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>

Список использованных источников:

1. Лебединская К.С., Никольская О.С. Диагностика раннего детского аутизма / К.С.Лебединская, О.С.Никольская. - М.: Просвещение, 1991.
2. Шульженко Д.И. Основы психологической коррекции аутистических нарушений у детей / Д.И.Шульженко // Монография. - М., 2009. - 385 с.
3. В Украине растет количество детей с особыми потребностями [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/ukr/health/mamaclub/>
4. Центр медицинской статистики МЗ Украины. Статистические данные [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>
5. Запровадження інклюзивного образования [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.slideshare.net/svtovod/ss-40191081>
6. В Украине отсутствует достоверная статистика по показателям аутистических расстройств у детей. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.ukrinform.ua/>
7. Диагноз стране: что такое аутизм [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://platfor.ma/topic/>
8. безглютеновые диеты полезны для многих - не только для пациентов с целиакией [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://russian.mercola.com/>
9. Диетическое вмешательство без глютена и казеина в условиях аутичного спектра [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>

References

1. Lebedins'kaja K.S., Nikol'skaja O.S. Diagnosis of early childhood autism / K.S. Lebedinskaya, O.S. Nikolskaya. - M.: Education, 1991.
2. Shulzhenko D.I. Basics of psychological correction of autistic disorders in children / DI Shulzhenko // Monograph. - K., 2009. - 385 p.
3. The number of children with special needs is increasing in Ukraine [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.obozrevatel.com/eng/health/mamaclub/>
4. Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine. Statistics [Electronic resource]. - Access mode: <http://medstat.gov.ua/eng/statdan.html>
5. Introduction of inclusive education [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.slideshare.net/svtovod/ss-40191081>
6. Ukraine has no reliable statistics on the rates of autistic disorders in children. [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.ukrinform.ua/>
7. Country Diagnosis: What Is Autism [Online Resource]. - Access mode: <https://platfor.ma/topic/>
8. Gluten-free diets are good for many - not just for patients with celiac disease [Electronic resource]. - Access mode: <https://russian.mercola.com/>
9. Dietary intervention without gluten and casein in the autism spectrum [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>

Надійшла до редколегії 18.11.19